

Hónapló

Végel László

Bársonyos mилоševićizmus

Tart a választási kampány Amerikában, Szerbiában viszont nagy az izgalom. Ivica Dačić külügyminiszter kertelés nélkül kijelentette, hogy igenis Trump győzelmét kívánja az ország. A magyarázat kézzelfogható. Trump elnök speciális balkáni megbízottjának, Richard Grennellnek a társaságában Belgrádba látogatott Adam Boehler, az amerikai Nemzetközi Fejlesztési Pénzügyi Társaság ügyvezető igazgatója. Vučić elnök bejelentette, hogy mindezek után szebb jövő várja Szerbiát, és boldogan közölte az újságírókkal, Trump elnök Washingtonban nagyon kedves volt hozzá, s ígéretet tett, hogy alkalomadtán Szerbiába látogat. Már a szerbiai falvakból is üzennek Trumpnak, hogy látogassa meg őket, és ízlelje meg a valódi szerb töltött káposztát. Siniša Mali pénzügyminiszter pedig eldicsekedte, az amerikaiak megüzenték neki, ne egymilliárd dollárban, hanem több milliárdban számoljon. Dől a pénz a mesebeli Amerikából!

Trump elnök, a gondoskodó dollárpapa a választási körútján diadalmasan bejelentette: a szerbek és az albánok évszázadokon át gyilkolták, ám a washingtoni dokumentum aláírása után „a két nemzet képviselője ölelgette egymást”.

Nem voltam a helyszínen, nem láttam, hogy valóban ölelgették-e egymást, de Szerbiában eddig soha nem látott módon ünneplik az amerikai elnököt. A kormánypárti sajtó Amerika-ellenességéből egy perc alatt Amerika-barátság lett. Egy eddig szerb nevű, Koszovóval megosztott tavat is elneveztek róla. Persze a prišinai vezetők is rábólintottak. A szerb és az albán vezetők egymással versenyezve udvarolnak Trumpnak.

Szerbiában napokon belül megalakul az új kormány, de úgy veszem észre, hogy ez nem érdeklő túlságosan a közvéleményt. Az emberek tudják, minden személyi változásnak az a célja, hogy minden maradjon a régi. Csak az biztos, hogy a parlamenti ellenzék nélküli kormánypárt óriási fölényrel fog kormányozni, de ennek van árnyoldala is: a bojkott miatti 50 százalékos alatti részvétel óriási társadalmi szakadékról tanúskodik. A helyzetet bonyolítja, hogy a bojkottálók között is szakadékok tátonganak. Egyes pártok például Koszovó kérdésében radikálisabbak, mint a kormánypárt. Nem, nem soha, hangoztatják. Ugyanezt vallja a Szerb Pravoszláv Egyház is.

Azt hiszem, stabil instabil helyzetbe kerültünk. Az üzlet előtt sorban állva hallom az elejtett mondatokat. „Csak ne legyen rosszabb”, mondja az egyik vevő. A többiek helyeselnek. Ebben a mondatban ismerem fel az uralkodó tömeghangulatot.

A magyarázat egyszerű: nincs lényeges változást jelentő határozott profilú alternatíva. A rendszer esetleg demokratizálódhat és puhulhat, de a

jelenlegi állapotok arra utalnak, hogy lényegi változás egyelőre nem várható. Liberális párt az elmúlt harminc évben nem szerepelt önállóan a választásokon. Az önállóan induló liberális alternatíva akkor sem merült fel, amikor a liberalizmus virágkorát élte a rendszerváltó országokban. Hiteles baloldali párt sem lépett fel az eddigi választásokon, illetve időnként akadt néhány törpepárt, amely azonban gondolni sem mert a választásokon való részvételre. A kilencvenes években a baloldali jelzőt kisajátította a Szerbiai Szocialista Párt, úgyhogy a *Hontalan esszé*kben kénytelen voltam „apokrif baloldalinak” nevezni magam. Akkoriban ugyanis Milošević is baloldalnak nevezte a pártját.

Nagy kár, hogy napjainkban sem indul a választásokon egy kimondottan baloldali párt sem. Miért? Fél a vereségtől? Pedig nem ártana, ha megmérettetné magát. Vagy kiderülne, hogy hiányzik a baloldali érzelmű szavazókat megszólító hiteles baloldali párt, vagy pedig, hogy a szerbiai társadalomból kiviszett a baloldali értékrend iránti bizalom. Az előbbi kétségbeejtő lenne, az utóbbi valószínűtlen.

A pártvilágban különben nagy a zűrzavar. A Szerb Haladó Párt fölényes parlamenti győzelme azzal járt, hogy a szélsőjobbot képviselő Šešelj Szerb Radikális Pártja csúfos vereséget szenvedett, s ezzel megbomlott a centrális szerb erőter, ami távolról sem magyar találmány, hiszen már Milošević uralma idején, vagyis a kilencvenes években sikeresen működött. Az egyik oldalon volt egy heterogén ellenzék, a másikon pedig a Šešelj-féle szélsőjobb. A Szerbiai Szocialista Párt pedig középre helyezte magát. Ha nem én, akkor jön Šešelj, ezzel a szlogennel tartotta Milošević sakkban az európai politikusokat.

60

Milošević érthető okokból kíméletlenül bírálta a politikailag heterogén ellenzéket, főleg Đinđić Demokrata Pártját, Šešeljékkal pedig igen bonyolult viszonya volt. Hol támogatta, hol pedig ellene fordult, úgyhogy Šešelj megjárta Milošević börtönét is, de a kormányában is helyet kapott. Így például az ellenzéki sajtóval kemény kézzel leszámoló Aleksandar Vučić, a jelenlegi államelnök tájékoztatásügyi miniszter volt Milošević kormányában. A Szerb Radikális Párt kettészakadása után az ősradikálisok meggyengültek, de mégis elég megbízható szélsőjobboldali szövetségesek maradtak. Vučić elnök került a velük való konfliktust. Lassan azonban a radikálisok átszivárogtak a „szakadár” Vučić-féle haladó pártba.

Ezzel megbomlott a centrális erőter. Számítani lehetett volna az ugyancsak a szélsőjobb felé tendáló *Dveri (Oltáriszentség)* nevű pártra, azonban az némileg mérsékelte magát, és csatlakozott a többi ellenzéki párthoz, ami nagyban hozzájárult a választási bojkott sikeréhez. A bojkott sikeres volt, de növelte az ellenzéken belüli ellentmondásokat is, amelyeket sürgősen fel kell oldani, hiszen fel kell készülni a 2022-ben sorra kerülő köztársaságielnök-választásra. Hogy a felkészülést komolyan kell venni, azt az is alátámasztja, hogy Vučić elnök bejelentette, 2022-ben esetleg rendkívüli parlamenti választásokra is sor kerülhet. Ebben sincs semmi meglepetés, hiszen Szerbia a permanens parlamenti választásokkal vesződik.

A politikai pártok egyre többet beszélnek az egységes fellépésről, de ennek módozatai még ismeretlenek. A helyzet körülbelül olyan, mint amilyen Ma-

gyarországon volt jóval 2018 előtt. A civil szervezetek viszont egyre hangsúlyosabban követelik az egységet. A napokban Belgrádban nagygyűlést tartott a pár hónappal ezelőtt létrehozott Szerbiai Szabad Parlament, amely azt a feladatot tűzte maga elé, hogy javasolja az egységes ellenzéki programot.

Ezekre a civil kezdeményezésekre érdemes odafigyelni, mert Szerbiában mindeddig minden fontosabb változást a civilek kezdeményezték. Valójában Milošević „trónfosztását” 2000. október 5-én is civil oldalról kezdeményezték.

Erről a reményteljes húsz évvel ezelőtti eseményről emlékeztek meg a résztvevők a legnagyobb elkeseredéssel és fájdalommal. Ez érhető, hiszen jelenleg azok vannak hatalmon, akik ellen 2000. október 5-én tüntetett az egymillió tömeg. Akadtak olyan vélekedések is, amelyek szerint Vučić uralma rosszabb, mint amilyen Miloševićé volt.

Nehéz összehasonlítani a kettőt. Milošević az európai közösségből kirekesztett pária volt, Vučić viszont „szalonképes” európai politikusnak bizonyult. Milošević idején tömeges volt a nincstelenség, most a társadalom egyik rétege, köztük az állami szervezetekben, intézményekben dolgozó értelmiségiek is sokkal jobb körülmények között élnek, mint a kilencvenes években. A rendszer bizonyos szempontból rugalmas: megengedi, hogy az állami értelmiség délelőtt a munkahelyén az államot szolgálja, délután pedig az ellenzéki civil szervezetekben duzzogjon. Ugyanakkor az alsóbb rétegekben a mélyszegénység tovább mélyül. Milošević az albánokat és a horvátokat kivéve különbékét kötött a kisebbségi politikusokkal, így például a hágai bíróságon kifejtette, hogy a magyarokkal nem volt semmi konfliktusa, csak az albánokkal. Ebben volt is némi igazság, számos önkormányzatban a két párt együtt gyakorolta a hatalmat, Szabadkának a kilencvenes években magyar polgármestere volt. Vučić nem csupán békét kötött, hanem barátságos arcot mutat felénk, de Szabadkának nincs többé magyar polgármestere, a magyar nyelv egyenrangú használata egyre inkább háttérbe szorul, a magyar nyelvű tagozatokba iratkozó diákok száma pedig vészesen fogyatkozik. A napokban találkoztam a volt gimnáziumom egyik tanárával, aki boldogan elújságotta, hogy öt első éves diák iratkozott be, és a minisztérium nagylelkűen engedélyezte a tagozat megnyitását. Nyugodtan megtehetette, ha nem következik be váratlan fordulat, akkor a magyar tagozatok úgyis megszűnnek minden erőszak nélkül. Köztudott ugyanis, hogy főleg Észak- és Nyugat-Bácska területéről már középiskolába is Szegedre, Bajára iratkoznak be a magyar diákok. A Dél-Bácskában maradók pedig úgy találják, ha a gyerek marad Szerbiában, akkor inkább járjon szerb tagozatra.

Mindent összeadva: számos hasonlóság ellenére nehéz összemérni a két rendszert. Ezért sokan „bársonyos miloševićizmusról” beszélnek. Akkor kegyetlenebbek és veszélyesebbek voltak a körülmények, de morálisan egyértelmű döntési helyzet volt. Pontosan meghúzható határok léteztek a hatalomtartók és a hatalom kritikusai között. Mára elmosódtak ezek a határok. A hatalom holdudvara kibővült, szívesen látott vendégek azok is, akik ugyan enyhén bírálják a kormányt, de keményen leszámolnak az ellenzékkel vagy a független értelmiséggel. Ezt sokan haladásnak nevezik.